

# Csontváry Kosztka Tivadar

(1853–1919)

Ös:zeállította:  
HAVAS LUJZA

Szerkesztette:  
WALLA GÉZÁNÉ

L 25 □

MAGYAR DIAFILMGYÁRTÓ VÁLLALAT  
Budapest, 1968.

1. **Csontváry Kosztka-Tivadar (1853–1919)**
2. **ÖNARCKÉP, 1896–1902.** – „Én, Kosztka Tivadar, ki a világ megújhdásáért ifjúságomról lemondottam . . . elhagytam hazámat csak azért, hogy életem alkonyán gazdagnak és derűsnek lássam. E cél elérése miatt évek hosszú során át Európát, Afrikát és Ázsiát utaztam be, hogy a megjövendölt igazságot megtaláljam és a gyakorlatban festményekben átvihessem.” (Csontváry)
3. **SUVOLTÓT LETERÍTŐ ÖLYV, 1893.** – Gondos természettanulmányai során többek között kitömött madarakat is lefestett, de élénk képzelete életté töltötte meg őket. Színei ekkor még sötétek.

4. **FESTŐLEGÉNY (MADONNAFESTŐ), 1898.** – Utazásai során szakadatlanul kereste az ecsetjére méltó motívumot. Ennek a képnek a témáját a nagyszerű pompeji falfestmények sugallhatták. Jelentése szimbolikus: igénytelen külsejű, mezítlábas legény a festő, de műve a falon évszázadokig fennmarad.

5. **HOLDTÖLTE TAORMINÁBAN, 1901.** – A sejtelmes hangulatú képet a ragyogó kerek holdtányér világítja meg a szicíliai tavaszi éjszakában. Talán a gyér fénynek is része van abban, hogy Csontváry lemondott minden részletezésről. Ez a leegyszerűsítő nagyvonalúság most már mindvégig sajátja marad.

6. MANDULAVIRÁGZÁS TAORMINÁBAN, 1902. — A háttérben a hófödte hegyóriás nemcsak mint látvány jelentős a képen. Az Etna az, a tűzhányó, a festő háborgó lelkének mása, aki „nap nap után . . . mint kitoró vulkán, világgraszoló munkát” kíván létrehozni.
7. SELMECBÁNYA LÁTKÉPE, 1902. — Derüsnek látta az ismerős itthoni tájat, amikor az év nyarán Selmecebányára látogatott. Itt alkalmazott első ízben nagy, széles látószöveget, de közben szeretetteljes érdeklődése ez egyszer kiterjed minden apró részletre is.
8. CASTELLAMARE DI STABIA, 1902. — Az ősz ismét Olaszországban találja. Az eltávolodás otthonról nemcsak fizikai. Ember és táj természetes, derüs együttélésének látását is maga mögött hagyta. A vizet szél korbácsolja. Az emberek pedig mintha bábúk lennének egy mesevárosban, amely fölé a Vezúv teríti füstjét.

9. VILLANYVILÁGÍTOTT FÁK JAJCÉBAN, 1903. — A természet békésnek látszik, mégis hatalmas erők csapnak össze a képen: világosság és sötétség. A búcsúzó nap és a villanylámpa küzd az előrekúszó homállyal. Valósággal festői bravúr a kétféle fényforrás változatos színhatásainak egybehangolása.

10. PLITVICA VÍZESÉS JAJCE MELLETT, 1903. — Jajce mellett talált rá egy újabb „nagy motívum”-ra: a vízesésre. A feltartóztathatatlanul lezúduló áradat látványa ugyanolyan elragadtatást ébresztett benne, mint a tűzhányók és a viharok.

11. VIHAR A NAGY HORTOBÁGYON, 1903. — Egyelőre sikerrel veszi fel a harcot a kitörni készülő belső viharral. Kivetíti magából, mint látomást, és így lesz úrrá felette. A képi élményt a természet kínálja. A vihar előtti feszültség pillanatát ragadja meg. Az ellentétek kiélezettek: a háttérben száguldó felhők és a riadtan menekülő ménes — az előtérben rendületlen nyugalommal álló pásztor, iddogáló tehenek. A drámai hatást a színésziakciók fokozzák.

12. FOHÁSZKODÓ UDVÖZÍTŐ, 1903–1904 tele. — A festő eljutott a biblia földjére, Palesztinába is. E képen is fekete felhők tornyosulnak az égen. Az előtérben a főalak — lehet önarckép is — belső békességért eseng. Lent a képszélen kétségbeesett, rémült arcok. Emlékezetében talán még a nagy tengeri vihar kísért, amikor festőládáját magához szorítva, már felkészült a halálra.

13. A PANASZFAL BEJÁRATÁNÁL JERUZSÁLEMBEN, 1904. — A délvidéki napsütésben rátalált a régóta keresett, fénnel telített, saját szóhasználatával „napút”-nak nevezett színeire. Szakít eddigi festésmódjával és kevertlen tiszta színfoltokat rak egymás mellé.

14. A TARPATAK VÖLGYE A TÁTRÁBAN, 1904–1905. — Festői tapasztalatokkal felvértezve tért ismét haza. Minden előtanulmány nélkül fogott neki a több mint 5 m széles kép megfestéséhez. A Föld történetét ábrázolja, jobbra hátul indul a geológiai őskort idéző gigantikus sziklaképződményekkel, és balra elől zárul a kép a hegyre települt üde növényzettel.

15. HÍDON ÁTVONULÓ TÁRSASÁG, 1903 v. 1904. — Monumentális tájképei mellett festett kisebbeket is. De a látszat ellenére ezek nem idillikus életképek. Tele vannak sejtelmekkel, szimbólumokkal. Ilyen itt például a híd közepén álló anya gyermekével (a megújuló élet) vagy a kiszáradt fa (az elmúlás).

16. SÉTAKOCSIZÁS ÚJHOLDNÁL ATHÉNBEN, 1904. —  
Úgy érezte, ő hivatott rá, hogy megvalósítsa a festészetben azt, amit a régi görögök a szobrászatban. Azt képzelte, hogy pontosan másolja a természetet, valójában minden ecsetvonását egy költői belső látomás irányította.
17. A TAORMINAI GÖRÖG SZÍNHÁZ ROMJAI, 1903—1905. — „Athénből Taorminába siettem, ahol rám várt egy olyan naplemente, amellyel tisztában voltam, hogy ez lesz a világnak legszínesebb napút-festménye.” — És be is igazolta, hogy megtalálta a „világító színek” titkát. Az ábrázolás tárgya, a „nagy múlt” ember formálta emléke és az Etna, úgy, ahogy a valóságban együtt láthatók, de felfokozott kifejezőerővel.

18. **AZ OLAJFÁK HEGYE JERUZSÁLEMBEN, 1905.** — Miután eddigi munkáiból kiállítást rendezett Budapesten, visszatért Keletre. Itt érezte jól magát, mert „keleten szívben lélekben rokonra talált — nyugaton a szív s a lélek helyén a kétszer-kettőre akadt”.
19. **TEMPLOMTÉRI KILÁTÁS A HOLT-TENGERRE JERUZSÁLEMBEN, 1905.** — Egyik méltatója, Francois Gachot írja: „Merész, szinte lehetetlen színekkel fejezi ki a látomást . . . olyan színekkel, melyeket egy számítóbb és lelkiismeretesebb festő sose merne alkalmazni, amelyek azonban önála, mihelyt kijelöli nekik megfelelő szerepüket, finomaknak, lágyaknak, bonyolultaknak tetszenek, s ugyanakkor ragyogóaknak, mint a keleti mese csodálatos elemei.”

20. **ÁLDOZATI KŐ BAALBEKBEN, 1907.** — Felkereste a napistennek szentelt egykori Heliopoliszt. Szimbolikus jelentősége volt e hatalmas kötömb megfestésének is: „ennél a kőnél Attila megrendült bizalommal fordult az Isten segítségéhez, s a segítség jött...”

21. **MAGÁNYOS CÉDRUS, 1907.** — Ez a kép Csontváry művészetének csúcsa. A maga életének jelképére talált ebben a faóriásban, amely 3 ezer évet várt türelemmel, hogy lombot hajtszon, amely uralkodik tér és idő felett, de ugyanolyan magányos, zaklatott és tépett, mint ő.

22. ZARÁNDOKLÁS A CÉDRUSOKHOZ A LIBANONBAN, 1907. — Ha az előbbi kép a valóságos helyzetével szembenező művész önvallomása volt, ez a cédrus olyan, amilyennek látni szerette volna magát. Barátságosan veszi körül a táj, a Libanon alkonyati rózsaszínbén fürdő hegylánca, az ég felette derült kék, zarándokok keresik fel és vidám táncot lejtének előtte. Maga a fa páros.

23. MAROKKÓI TANÍTÓ, 1908. — Csontváry nem erőszakkal akarta meghódítani a világot. Eszközei békések: a világjárás szimbóluma — a vándorbot, és a tanítás jelképe — a könyv.

**24. MÁRIA KÚTJA NÁZARETBEN, 1908.** — Bár nagyjából tartja magát a látványhoz — már teljesen szabadon szerkeszti meg a kompozíciót. A dekoratív vonalritmus érdekében hajlanak természetellenes ívben a korszós lányok, hiányzik a távlatot érzékeltető atmoszféra. A kép középpontjában Mária a gyermekkel. Mellette félreismerhetetlenül a művész önarcképe, az egyetlen a szereplők közül, aki nem merít az Élet forrásából, hanem hozzátölt. A színek egyforma erővel sugárzanak a kép egész felületén.

25. TENGERPARTI SÉTALOVAGLÁS, 1909. – Utoljára ragyogtatja fel varázslatos színeit. Utoljára ragadja magával a nézőt a természetet, embert egységbe foglaló tiszta ritmus kristályos magasságaiba. Alkotó korszaka lezárult. Valamilyen nagy megrázkódtatás végképp beletaszította a belső zűrzavar örvényeibe. Ecsetje többé nem engedelmeskedett. Halála után festői hagyatékát, mint zsákvásznat akarták elárverezni, és csak a szerencsés véletlennek köszönhető, hogy megmaradt.